

ნანა გულიაშვილი

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
თბილისი, საქართველო

Nana.gulishavili@tsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.09.11>

ხელოვნების ენა - კულტურის ძირითადი მახასიათებელი

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნება, კულტურა, კომუნიკაცია

ხელოვნება კულტურის თავისებური მოდელი და ძირითადი ნაწილია, რადგან მასშია ფიქსირებული მისი ძირითადი მხარეები. ამავე დროს ხელოვნება ერთგვარი „სარკეა“, ხელოვნება კულტურის თავისებური მოდელი და ძირითადი ნაწილია, რადგან მასშია ფიქსირებული მისი ძირითადი მხარეები. ამავე დროს ხელოვნება ერთგვარი „სარკეა“, რომელშიც კულტურაა ალბეჭდილი. მასში აისახება კულტურის თითოეული ტიპის თავისებურება, მისი სხვა ტიპებისაგან განსხვავება. შეიძლება ითქვას, რომ ხელოვნება იმ კულტურის მხატვრულ პორტრეტს ქმნის, რომელსაც თავად ეკუთვნის და ამით იგი უნიკალურობას და განუმეორებლობას ინარჩუნებს. როგორც ვიცით, კულტურა ზოგადად ადამიანური საქმიანობის შედეგია, რაც შეიძლება ოთხ ძირითად სახედ დავაჯგუფოთ, ესენია: პრაქტიკულ-გარდაქმნითი, შემეცნებითი, შეფასებითი და კომუნიკაციური საქმიანობები. თუ ჩვენ ხელოვნების განსაზღვრებებს გავხსენებთ დავრწმუნდებით, რომ ის ერთდროულად არის შემეცნებაც, გარდაქმნაც სინამდვილის შეფასებაც და კომუნიკაციის საშუალებაც. ასეთი ბუნების გამო მას განსაკუთრებული ადგილი უკავია კულტურის მთლიან სტრუქტურაში. კულტურისა და ხელოვნების ურთიერთობისას მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ კულტურა როგორც არაგენეტიკური მემკვიდრეობა მიმართულია ტრადიციის შენახვის და კონსერვაციისკენ მაშინ, როცა ხელოვნება როგორც ამ კულტურის ერთ-ერთი შემადგენელი, კულტურის ერთგვარ ოპოზიციურ ნაწილს წარმოადგენს და კულტურას უბიძგებს ინოვაციების და ახალი იდეებისკენ. ხელოვნება შეიძლება განხილული იქნას როგორც თავისებური ენა. მას ნაციონალური ენის მთელი რიგი თვისებები აქვს. გარდა იმისა, რომ ხელოვნების ისეთი სახეები არსებობს, როგორცაა ლიტერატურა და მასზე დაფუძნებული ხელოვნების სინთეზური ფორმები, ხელოვნების ენა უფრო მეტად ამჟღავნებს ბუნებრივი ენის თვისებებთან სიახლოვეს. ასე მაგალითად, ძირითადად, მეცნიერების ენა ხელოვნური ენაა, მაგრამ მისი ბუნება სიმბოლურია, ან სხვაგვარად მხოლოდ ნიშანთა სისტემაა ად არ შეიცავს მსოფლმხედველობრივ და მსოფლგანცდით შინაარსს, ამდენად ბუნებრივი ენის ანალოგიით ხელოვნებას, როგორც ადამიანის საქმიანობის სპეციფიკურ ფორმას შეიძლება ვუწოდოთ ენა. ხელოვნების ენა არის ფორმების, სიმბოლოების, ნიშნების და

სხვა სემიოტიკური კონცეპტების ერთობლიობა. ხელოვნების ენის არსებითი მახასიათებელია კომუნიკაციურობა და დიალოგურობა. ხელოვნების ენა მხოლოდ იმ შემთხვევაში ასრულებს თავის ფუნქციას, როცა არსებობს ამ ენის გამგები. ხელოვნების ყოველ სახეს თავისი ენა გააჩნია, ის ქმნის

სამყაროსა და ადამიანის მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ სურათს. ამდენად, ხელოვნების ენის არსებით მომენტს გაგება წარმოადგენს, ხელოვნების ქმნილება ერთის მხრივ შედგება რეალურ - ფიზიკური მასალისაგან, მეორეს მხრივ კი არის საზრისის, ირეალური განზომილების მატარებელი. იმისათვის, რომ ადამიანმა შეძლოს ხელოვნების ქმნილებასთან, როგორც ასეთთან ურთიერთობა, მას უნდა ესმოდეს მისი საზრისი. საზრისის გაგება კი გულისხმობს ამ ენის, ნიშნების, სიმბოლოების, ფორმების ცოდნას, რაშიც დაშიფრულია საზრისი. ხელოვნება ნიშნებსა და სიმბოლოებში არსებობს. ამდენად იგი თავისებური ენაა, ამ აზრით ხელოვნების ენაა, რომლის ცოდნა აუცილებელი პირობაა, რათა გავიგოთ ამ ენაზე განხორციელებული შინაარსი. მხატვრულ ენას შეუზღუდავი ვარიანტულობა ახასიათებს, რადგან სახოვან ნიშანთა სისტემა ხელოვნების სხვადასხვა სახეში მრავალგვარად მოდიფიცირდება და ტრანსფორმირდება, მხატვრულ შემოქმედებითი მეთოდის შესატყვისად იცვლის სახეს ყოველი ხელოვანის შემოქმედებაში. აქედან გამომდინარე კი შეგვიძლია ვთქვათ, ხელოვნების ფორმა ერთდროულად არის სახოვანი მოდელი და ნიშანთა სისტემაც, მატერიალური კონსტრუქცია და სპეციალური ენა, რომელსაც ესთეტიკური და კომუნიკაციური ღირებულებები ერთდროულად გააჩნია. ენა კომუნიკაციის უნივერსალური საშუალებაა, შეიძლება გაჩნდეს კითხვა, რომ თუ ბუნებრივი ენა არსებობს როგორც კომუნიკაციის უნივერსალური საშუალება, მაშინ ხელოვნება რაღა საჭიროა. ან იქნებ თუ ხელოვნების ენა არსებობს მაშინ რაღა საჭიროა ბუნებრივი ენა, რა ფაქტორებით შეიძლება იქნას გამართლებული ბუნებრივი და ხელოვნების ენის პარალელიზმი. დავსვათ კითხვა – რისი გადაცემა ხდება კომუნიკაციის დროს და რა სახის ინფორმაცია შეიძლება იქნას გადაცემული.

აზრი - აზრის გადაცემა შეიძლება, აქ კომუნიკაცია ხორციელდება

ნებელობა - არ გადაიცემა

ემოცია - გადაიცემა

თუ კომუნიკაციის საშუალებაა ენაც და ხელოვნებაც, როგორი წარმატებით გადასცემენ აზროვნებით და ემოციურ განცდებს? ენა- აზრებს გადასცემს უშუალოდ, წმინდა სახით. ემოციები - გადაეცემა - გაშუალებულად. ხელოვნება გადასცემს არა უშუალოდ, არამედ მხატვრული სახეების საშუალებით. ამის გამო ერთი და იგივე ნაწარმოები სხვადასხვა ადამიანს სხვადასხვანაირად ესმის. ბუნებრივი ენა პირდაპირ უშუალოდ გადასცემს აზრს. ხელოვნების ენა ემოციური მუხტის გარეშე არ არსებობს, ემოციების გადაცემით ხელოვნება იქცევა საშუალებად და ესაა მთავარი და ამით განსხვავდება ის ბუნებრივი ენისაგან. კიდევ ერთი, ბუნებრივი ენის დროს, კომუნიკაცია ხორციელდება მხოლოდ ამ ენაზე მოლაპარაკეთა შორის, მისგან განსხვავებით ხელოვნების ენა უნივერსალურია, თუმცა არსებობს ერთი გამონაკლისი, ეს არის ლიტერატურის და პოეზიის ენა, რომელსაც საფუძვლად უდევს ბუნებრივი ენა, ამიტომაც საჭირო ხდება მისი თარგმნა. ხოლო ცეკვის, სურათის, მუსიკის, არქიტექტურის და სხვა ხელოვნების ენას თარგმნა არ სჭირდება.

ჰაიდეგერი ნაშრომში „ჰოლდერლინი და პოეზია აღნიშნავს, რომ ენა მადლია და საშიში. რას ნიშნავს? ენას მიეცა „მადლი“ ანუ საშუალება რომ იყოს ისტორიულად. საშიში მადლია იმიტომ, რომ მას ახლავს შეცდომებიც. პოეტური შემოქმედება ყველაზე უფრო უცოდველი საქმეა, ამიტომაც ენა მადლია რათა წარმოაჩინოს, რაც თვითონ არის. „ჯაფაშია ადამიანი,

მაგრამ მაინც იგი დედამიწაზე პოეტურად ბინადრობს“, რატომ ავირჩიეთ პოეზიის არსის წარმოსაჩენად ჰოლდერლინის შემოქმედება? რატომ არა ჰომეროსი, ან შექსპირი, ან გოეთე... იმიტომ, რომ ჰოლდერლინის პოეზია აღბეჭდილია პოეტური მოწოდებით - საკუთრივ შეიმეცნოს პოეზიის არსი. ანუ წარმოჩინდეს პოეზიის არსი ყველაზე კარგად - „ჩვენთვის ჰოლდერლინი პოეტთა პოეტია.“ (ჟურნ. „აფრა“ X. 2002წ.გვ.235-248.) ენას ინფორმაციის გავრცელება მხოლოდ საზოგადოების იმ ნაწილში შეუძლია, რომელსაც იგი ესმის. სხვისთვის იგივე ინფორმაცია თარგმნის საშუალებით არის ხელმისაწვდომი. ხელოვნების ენა კი ეროვნული თავისებურებების მიუხედავად მთელი კაცობრიობისათვის გასაგები ენაა (გარდა ლიტერატურისა, რადგან როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მისი მასალა ეროვნული –ენაა.). თუ ბუნებრივი ენა მასზე მინდობილ ინფორმაციას გადასცემს ადამიანებს, ხელოვნების ენა გარკვეული სულიერი შინაარსის მატარებელია. ხელოვნება მწუხარებას კი არ იუწყება, არამედ გვამწუხრებს, სიხარულს კი არ გვაუწყებს, არამედ გვახარებს. ხელოვნება გაცილებით ადრე გაჩნდა ვიდრე შემეცნებისათვის სპეციალურად მეცნიერება. ეს ნიშნავს, რომ ხელოვნებას აქვს დიდი შემეცნებითი ღირებულება. ის ატარებს თავის თავში ცოდნას, რომელსაც ეზიარებიან ადამიანები. არისტოტელე თავის „პოეტიკაში“ განიხილავს ხელოვნებას. იგი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ხელოვნებას დიდი შემეცნებითი ღირებულება გააჩნია, და რომ ის ადამიანისათვის აუცილებელია. ხელოვნება თავისი ემოციური ფონით ადამიანის გრძნობის ორგანოებზე ზეგავლენას ახდენს და „კათარზისს“ – განწმენდას იწვევს. ახალ დროში კიდევ დიდი ყურადღება მიაქცევს ხელოვნების შემეცნებითი შესაძლებლობის საკითხს. კანტი ამ შესაძლებლობებს მინიმუმდე დაიყვანს. ჰეგელი კი პირიქით, აღიარებს რომ ხელოვნება ცოდნის მატარებელია, ის არის „სახეებით აზროვნება“, ასაბუთებს იმ აზრს, რომ ხელოვნებას აქვს ჰეგელისათვის შემეცნებითი ღირებულება, მაგრამ ჰეგელი ხაზს უსვამს იმას, რომ ეს არ არის ყველაზე საუკეთესო შემეცნება. ხელოვნებაში შემეცნება არის მიახლოებითი ბუნდოვანი, არაზუსტი. იმ დროს როცა უკვე არსებობს უფრო ზუსტი შემეცნება, ფილოსოფია, ცნებითი აზროვნება, ხელოვნება წარსულს მიეკუთვნება. ხელოვნებაც გვამღევეს ცოდნას და მეცნიერებაც, მაგრამ ესენი სხვადასხვანაირი ცოდნაა. ხელოვნება ესთეტიკურად აფასებს სინამდვილეს და ამის მსგავს ცოდნას ვერც ერთი მეცნიერება ვერ მოგვცემს, ეს მხოლოდ ხელოვნებას ძალუძს. ამ შემთხვევაში ხელოვნების, როგორც ცოდნის მატარებლის არსებობა, აუცილებლობა, განსაზღვრულია იმით, რომ ის გვამღევეს სინამდვილის ესთეტიკურ შემეცნებით ცოდნას, ამ სინამდვილის ესთეტიკურ ღირებულებებზე. მეცნიერს შეუძლია აბსოლუტურად ობიექტური იყოს, ხელოვანი კი კრიტიკულად აანალიზებს სინამდვილეს, თავის კრიტიკულ შეფასებას აქსოვს ნაწარმოებში და ჩვენც ვეთანხმებით, როცა ნაწარმოები მოგვწონს. ხელოვნებას არა მარტო კათარზისის გამოწვევა, არამედ გარკვეული ცოდნის გადაცემაც შეუძლია.

თანამედროვე ხელოვნების ენა პოსტმოდერნული კულტურის სულისკვეთებას გამოხატავს. პოსტმოდერნული ესთეტიკის სპეციფიკა დაკავშირებულია კლასიკური ტრადიციის არაკლასიკურ ინტერპრეტაციასთან. მისთვის დამახასიათებელია პლურალისტური ესთეტიკური პარადიგმა, არასისტემურობა, დოგმების და წესების არ ქონა, მისთვის უცხოა კონცეპტუალური სქემების სიმკაცრე და ჩაკეტილობა. დეკონსტრუქციის თეორია ემიჯნება კლასიკურ გნოსეოლოგიურ პარადიგმას, რომელიც საზრისის რეპრეზენტაციის შესაძლებლობას უშვებდა ხელოვნების ქმნილებაში.

მოდერნიზმში ხდება ხელოვნების ნაწარმოების ერთმნიშვნელოვანი საზრისის უარყოფა. ასეთმა მიდგომებმა გამოიწვია ძირითადი ესთეტიკური კატეგორიების მოდიფიკაცია. მშვენიერების კლასიკური გაგება, რომელიც დაფუძნებული იყო ინტელექტზე, თავის თავში

ატარებდა ჭეშმარიტებასა და სიკეთეს, პოსტმოდერნულ ესთეტიკის მიერ უსაფუძვლოდ ცხადდება. ახლა ყურადღება ექცევა ასიმეტრიისა და ასონანსების მშვენიერებას, მის დისკარმონიულ მთლიანობას.

ლიტერატურა:

1. არისტოტელე, „პოეტიკა“ ლიტერატურის თეორია - ქრესტომათია. თბ. 2009 წ. 43-93 გვ.
2. პლატონი, „სახელმწიფო“. თბ.2003. გამომც. „ნეკერი“
3. ჰაიდეგერი მარტინ. „ჰოლდერლინი და პოეზიის არსი“ ჟურნ. „აფრა“ X. 2002წ.გვ.235-248.
4. ყულიჯანიშვილი აკაკი.„კულტურის თეორია“, თბ. 2009. გვ.231-253.

Nana Gulishvili

Javakhishvili State University

Tbilisi, Georgia

Nana.gulishvili@tsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.09.11>

The Language of Art is the Main Feature of Culture

Abstract

Art can be considered as a special language. It has a number of features of a national language. In addition to the existence of such forms of art as literature and synthetic forms of art based on it, the language of art exhibits more closeness to the properties of natural language. So, for example, the language of science is also an artificial language, but its nature is symbolic, or in other words, it is only a system of signs and does not contain worldview and worldview content, Thus, by analogy with natural language, art as a specific form of human activity can be called language. The language of art is a combination of forms, symbols, signs and other semiotic concepts. Its essential characteristic is communicativeness and dialogue. The language of art fulfills its function only when there are people who understand this language.

Each form of art has its own language, it creates a unique image of the world and man. On the one hand, the work of art consists of real - physical material, and on the other hand, it is the bearer of sense, an unreal dimension. In order for a person to be able to interact with a work of art as such, he must understand its meaning. Understanding the sense implies knowledge of the language, signs, symbols, forms in which this sense is encoded. Art exists in signs and symbols. Thus, it is a peculiar language, in this sense it is a language of art, the knowledge of which is a necessary condition to understand the content realized in this language. Artistic language is characterized by unlimited variability, because the system of visual signs is modified and transformed in various ways in different forms of art, To match the artistic-creative method, it changes its face in the work of every artist. Therefore, we can say that the art form is both a visual model and a system of signs, a material construction and a special language that has aesthetic and communicative values at the same time.

The language of modern art expresses the spirit of postmodern culture. The specificity of postmodern aesthetics is related to the non-classical interpretation of the classical tradition. Postmodernism rejects the single meaning of a work of art. Such approaches led to the modification of basic aesthetic categories. The classical understanding of beauty, which was based on the intellect, carried within itself truth and goodness, is revealed by postmodern aesthetics as unfounded.

Key words: Art, Culture, Communication